

Els Arxius Judicials a Manresa

Josep M. Masnou Pratdesaba

La documentació judicial s'ha instal·lat en un dels dipòsits de l'arxiu comarcal, quedant ben organitzada per facilitar-ne la conservació i l'accés.

La documentació judicial és, al costat de la notarial, una de les fonts d'informació més importants sobre la vida quotidiana de qualsevol període històric ja sigui de l'edat mitjana o bé de l'actualitat. Manresa conserva un important nombre d'arxius judicials que van des de la jurisdicció del veguer a l'edat mitjana, passant per l'activitat del corregiment a partir de l'etapa borbònica, fins a la justícia creada a partir del segle XIX amb l'estat liberal i que, amb modificacions

al llarg dels anys, ha arribat a l'actualitat.

L'Arxiu Comarcal de Manresa custodia dins els seus fons judicials la documentació relativa al veguer, que va ser objecte d'estudi i inventari per Marc Torras.¹ El fons principal es troba en aquest arxiu, però, a l'Arxiu de la Seu de Manresa també hi ha documentació que es complementa. La documentació relativa al veguer i al batlle de Manresa va del 1276 fins l'any 1716 amb l'aplicació del decret

de Nova Planta que va suprimir les vegueries i va establir els corregiments. D'aquest llarg període es conserven plets i també els registres de la cort del veguer on s'hi recollia l'activitat administrativa que aquest desenvolupava.

Pel que fa a la documentació de l'etapa del corregiment Marc Torras en va oferir un inventari sumari donant les referències dels plets conservats a l'Arxiu Comarcal i els volums relatius al corregiment que es con-

serven a la Seu de Manresa.² El motiu que aquesta documentació judicial actualment estigui en part a l'Arxiu de la Seu es deu al fet que la documentació notarial i judicial es va custodiar a l'arxiu de la seu fins que al segle XIX es va desmembrar. A l'arxiu de la Seu hi va quedar la documentació que estava en més mal estat.

L'establiment del règim liberal a partir de les corts de Cadis l'any 1812 va donar origen a la justícia del nou estat liberal que va abolir els senyorijs jurisdiccionals i va posar les bases d'una administració de justícia única. Aquesta justícia es basava en la creació de jutjats de primera instància i l'organització d'una justícia de tipus municipal amb la creació dels jutjats de pau i a les poblacions més grans com és el cas de Manresa els jutjats municipals. L'any 1834 es va establir la divisió del territori en partits judicials que tenien la seva correspondència amb la divisió notarial. En la població que era cap del partit s'hi crearen els jutjats de primera instància i instrucció que estaven estretament lligats amb la tramitació de processos que arribaven a l'Audiència Provincial. L'any 1835 s'aprova un *Reglamento provisional para la Administración de justicia* que va intentar organitzar la justícia en un període complex.³

Finalment, el sistema judicial va quedar definit l'any 1844 amb la publicació del *Reglamento de los juzgados de primera instancia* on es regulaven les funcions dels alcaldes com a jutges de pau i ordinaris en l'àmbit dels municipis alhora que es concretaven les competències dels jutges de primera instància. L'organització definitiva del sistema judicial va quedar fixada l'any 1870 amb la *Ley Provisional orgánica del poder judicial* per la qual s'organitzava jeràrquicament el territori en districtes, partits, circumscripcions i termes municipals, els quals eren administrats respectivament per les audiències, els tribunals de partit, els jutjats d'instrucció i els jutjats municipals.

Testimonis d'aquesta activitat és la documentació conservada a l'Arxiu Comarcal de Manresa i als arxius dels jutjats. Aquesta ens ha pervingut de

La documentació s'ha col·locat en capses noves normalitzades amb indicació de la sèrie documental, any d'incòciació i número d'expedient.

forma incompleta a causa de la destrucció de la documentació penal durant la guerra civil i pel processos d'expurgo i eliminació de la documentació que s'han anat realitzant durant el temps. Pel que fa a aquest darrer aspecte que és un sistema d'eliminar documentació d'una forma reglada es feia a partir d'una normativa de l'any 1911 i que va ser vigent fins a l'any 2003 en que es va establir un nou procediment i es va abolir la legislació anterior.⁴

Tot i que al llarg dels segles s'ha anat perdent o destruïnt molta documentació judicial a Manresa encara es conserva un important fons judicial que sovint és poc conegut i utilitzat. En aquest article ens volem centrar en la descripció de la documentació judicial conservada en l'etapa contemporània. Des del mes de desembre de 2003 fins al desembre del 2005 vam realitzar la transferència de la documentació judicial anterior al 1990 que estava als dipòsits dels jutjats de Manresa a l'Arxiu comarcal i vam procedir a la seva organització i inventari.

Transferències de documentació judicial

L'any 1966, com a resultat d'un procés d'expurgo de la documentació judicial que es custodiava als jutjats manresans va transferir-se a l'Arxiu Històric de la ciutat de Manresa la documentació del corregiment del 1722 fins al 1812 i, sobretot, la documentació més antiga que es conservava del jutjat de primera instància i instrucció de Manresa que arribava fins l'any 1913.⁵ Posteriorment l'any 1996 degut a que els arxius dels jutjats estaven col·lapsats es va fer una segona transferència de documentació del Jutjat de primera instància i instrucció a partir de l'any 1939 fins el 1955. Tota aquesta documentació es va instal·lar en una sala de les noves dependències de l'Arxiu Comarcal de Manresa ordenada cronològicament, distingint els processos civils dels penals.

L'any 2003 novament la situació de col·lapse en els dipòsits dels arxius dels jutjats va plantejar la necessitat de fer una nova transferència

de documentació a l'Arxiu Comarcal. Aquesta iniciativa s'ha portat a terme amb la coordinació del Departament de Justícia que en aquests anys ha anat creant tot un servei de coordinació i organització de la documentació judicial de Catalunya (SADAJ). Des del Departament s'han anat establint les normes i els procediments per anar normalitzant l'organització dels arxius judicials i establint les formes d'accés i consulta per aquesta documentació.⁶

Aquest fet va portar a plantejar la transferència de la documentació dels jutjats de Manresa com un moment per normalitzar i inventariar aquesta documentació perquè pogués ser més accessible i vetllar per la seva conservació. Alhora s'ha volgut organitzar la documentació activa que tramiten els òrgans judicials perquè la puguin gestionar de forma més eficaç. Fruit d'aquesta actuació també s'ha aprofitat per ordenar i classificar la documentació transferida a l'arxiu Comarcal a partir del quadre de classificació que ha anat elaborant el mateix Departament de Justícia.

Amb aquesta actuació s'han transferit 460 metres lineals de documentació judicial que van des del 1923 fins l'any 1989. Les possibilitats d'espai que oferia l'Arxiu Comarcal i de poder instal·lar en condicions idònies la documentació ha permès portar a terme aquest treball de tal manera que un cop acabat aquesta ha quedat ben organitzada tant per a la gestió dels propis jutjats i per a la consulta dels investigadors. En tot aquest procés s'ha acondicionat la documentació que la majoria estava en lligalls i s'ha col·locat en caixes d'arxiu amb la seva descripció i inventari.

Com a resultat d'aquesta transferència s'ha pogut recollir i sistematitzar la documentació de l'antic Jutjat Municipal de Manresa i que va estar actiu fins l'any 1976. També s'ha recollit de forma íntegra el fons de l'arxiu del Jutjat de Districte nº 1 de Manresa i que va funcionar de l'any 1977 fins el 1989, essent el que va assumir les funcions que tenia el Jutjat Municipal. Dins aquest fons també s'ha pogut recollir la docu-

Expedient del Tribunal Industrial de Manresa de l'any 1935 on es recull la reclamació d'una treballadora a causa d'un accident laboral. (Fons TIM)

mentació relativa als jutjats comarcals que van existir al Bages i que van tenir una curta vida. Així s'hi ha aplegat la documentació del Jutjat comarcal d'Artés, el de Sallent i el de Sant Vicenç de Castellet. D'aquests se n'ha conservat poca documentació, però són el testimoni de l'activitat d'aquests jutjats durant un període curt. Finalment s'hi ha incorporat el fons d'arxiu del Jutjat de Districte nº 2 de Manresa que es va crear l'any 1985 i va passar a convertir-se en Jutjat de primera instància i instrucció nº 5.

Pel que fa a la documentació del

Jutjat de primera instància i instrucció nº1 de Manresa s'ha pogut completar les sèries existents ja a l'arxiu Comarcal que arribaven a l'any 1955 i recollir tota la documentació fins l'any 1989. També hem aplegat el fons del Jutjat de primera instància i instrucció nº 2 de Manresa creat l'any 1985 per descarregar de feina el primer i n'hem transferit la documentació fins l'any 1989. La decisió d'establir l'any 1989 com a límit de la transferència obeeix als canvis que van afectar en l'organització de la justícia en aquest període i que van

suposar l'organització de l'actual estructura del sistema judicial vigent.

Per aquesta reforma es van suprimir els jutjats de districte i es van equiparar tots els jutjats a jutjats de primera instància i instrucció. En l'actualitat Manresa en disposa de sis el darrer creat a finals de 2005, aquests òrgans judicials tramiten procediments civils i instrueixen procediments penals. La reforma a partir de l'any 1990 va crear les figures dels jutjats Penals i la dels jutjats socials. Actualment hi ha dos dipòsits d'arxiu que custodien la documentació judicial a partir de l'any 1990: el primer situat a les dependències d'arxiu de l'edifici dels jutjats situat a la baixada de la Seu, i el segon al carrer Talamanca.

El transllat d'aquests fons a l'Arxiu comarcal ha suposat que per un temps s'hagi pogut guanyar espai per poder arxivar la documentació que generen els jutjats, tot esperant en un futur no gaire llunyà que es pugui agrupar en un sol arxiu al nou edifici dels jutjats que s'ha de construir. La creixent activitat judicial fa que cada any vagi creixent el volum de documentació que generen les oficines judicials i es vagi fent més complexa la seva gestió, tant de l'espai per poder-la custodiar com dels sistemes de control de tota aquesta documentació. Està previst de poder crear en el nou edifici un modern arxiu judicial que doni resposta i pugui anar solucionant tots aquests problemes.

Descripció dels fons judicials dipositats a l'Arxiu Comarcal

En aquest article volem donar una notícia breu de cadascun dels fons judicials ingressats a l'Arxiu Comarcal donant les referències generals i descrivint quin tipus de documentació hi podem trobar.

Jutjat de primera instància i instrucció n° 1

Aquest és el jutjat principal i es va crear l'any 1835 essent el responsable de la tramitació dels processos civils i de la instrucció dels penals que s'enviaven a l'Audiència. Durant

Expedient d'un judici de faltes instruit pel jutjat comarcal de Sant Vicenç de Castelló. Els jutjats comarcals actuaven en causes de poca importància com aquest cas, on es tramita la denúncia per anar en tren sense pagar. (Fons JCSVC)

els inicis de la guerra civil la secció penal va ser cremada quedant-ne només la documentació de caire civil. Així tenim la documentació civil més antiga que ens ha pervingut amb més o menys continuïtat va del 1844 fins l'any 1913. Del 1913 fins el 1939 hi ha un buit molt important quedant reduït a alguns plets que van conservar-se després de diversos processos d'expurgo que es van realitzar durant els anys 50 i 60 del segle passat. A partir de l'any 1939 es conserva tota la documentació, tant civil com penal, fins a l'any 1989. En aquest fons a més de la documentació relativa als

processos civils i penals hi trobem documentació de tipus governatiu, administratiu i registral. El jutjat de primera instància tenia les funcions de controlar i nomenar els càrrecs de la justícia municipal i dels jutjats de Pau. A més, té una funció de govern i d'organització de l'activitat administrativa dels jutjats.

Jutjat de primera instància i instrucció n° 2

Aquest òrgan judicial es va crear l'any 1983 per tal de descarregar de feina el n° 1 produint-se un repartiment en les seves funcions. Així el

fons transferit a l'Arxiu Comarcal abasta el període 1983-1989. En aquest trobem documentació processal civil i penal, mentre que les tasques no té les tasques administratives i governatives que el número 1.

Jutjat Municipal de Manresa

Aquest jutjat propi de la ciutat de Manresa va ser creat al segle XIX per tal d'organitzar la justícia dins el terme municipal i assumint les funcions que en les poblacions petites feia el jutjat de Pau. Conservem documentació des de l'any 1923 fins 1976 considerant-se ja un fons tancat. A partir del 1977 va passar a convertir-se en jutjat de Districte nº 1. El Jutjat Municipal i el seu successor eren els responsables del funcionament del registre civil essent el secretari d'aquest jutjat el que es cuidava de la seva gestió. En aquest fons hi trobem plets civils, destacant l'anomenada "jurisdicció voluntària", també hi ha processos per delictes menors que formen la voluminosa sèrie de "Judicis de Faltes". El Jutjat municipal estava subjecte al Jutjat de primera instància i instrucció i sovint tenia un paper més secundari, però pel que fa a informacions sobre la vida local és un fons molt interessant.

Jutjat de Districte nº 1 de Manresa

Creat l'any 1977 en un primer intent de l'etapa democràtica de reorganitzar la justícia està en estreta continuïtat amb les funcions i l'estructura administrativa del Jutjat Municipal. Va funcionar des del 1977 fins l'any 1989 en que al establir-se la nova planta judicial i a l'equiparar les funcions de tots els òrgans judicials existents als jutjats de primera instància i instrucció va sofrir un nou canvi de nom essent el jutjat de primera instància i instrucció nº 4 de Manresa i ampliant les seves funcions.

Jutjat de Districte nº 2 de Manresa

L'any 1983 es va crear el segon jutjat de districte per tal de fer front

a l'increment de causes que es tramitaven i per descarregar la feina. Aquest jutjat va estar actiu fins l'any 1989 en que es va convertir en el Jutjat de primera instància i instrucció nº 5 de Manresa.

Jutjats comarcals

Aquests van ser creats en la reestructuració dels òrgans judicials que va establir-se l'any 1944 amb la Llei de reforma de la justícia Municipal. Per aquesta s'establí dins l'àmbit de cada partit judicial de tres nivells:

Els jutjats municipals que exercien les competències de justícia municipal a les capitals de província i als municipis de més de 20.000 habitants.

Els jutjats comarcals que desenvolupaven les competències al terme municipal de la capital de comarca i que tenien funcions d'inspecció dels jutjats de pau.

Els jutjats de Pau els quals tenien reduïdes competències i restaven sota la inspecció dels jutjats comarcals corresponents.

Al partit judicial de Manresa se'n van crear tres en poblacions molt properes a la ciutat, fet que a la llarga propiciaria que desapareguessin.

El *Jutjat comarcal d'Artés* tenia jurisdicció sobre les poblacions d'Artés, Avinyó, Calders, l'Estany, Granera, Monistrol de Calders, Moià, Sant Feliu Sasserra i Santa Maria d'Olò i va ser creat el 24 de març de 1945. El jutjat va generar documentació entre els anys 1946-1952 (0,35 metres lineals) fins a la seva supressió el 13 de gener de 1953.

El *Jutjat comarcal de Sallent* va ser creat el 24 de març de 1945 i també va ser suprimit l'any 1953 com el d'Artés. El seu àmbit de jurisdicció eren els municipis de Sallent, Balsareny, Castelladral, Castelltou de Bages i Gaià. Conservem documentació de 1946-1952 (0,45 metres lineals).

El *Jutjat comarcal de Sant Vicenç de Castellet* es va crear el 24 de març de 1945, però aquest va tenir una vida més efímera per la proximitat a Manresa. Va ser suprimit el 20 de

maig de 1950. La seva jurisdicció s'extenia pels municipis de Sant Vicenç de Castellet, Castellfollit del Boix, Castellgalí, Castellbell i el Vilar, Guardiola, Monistrol de Montserrat, Rocafort, Vilomara i Marganell. Els seus fons van passar com els altres dos a l'arxiu del Jutjat Municipal de Manresa i es conserva documentació de 1945-1949 (0,35 metres lineals).

Finalment i de forma testimonial hem de destacar l'existència a partir dels anys 30 durant l'època de la república del Tribunal Industrial i del qual se n'han conservat els plets dels anys 1934-1935. Es un tribunal social creat per tal d'arbitrar els conflictes entre empresaris i treballadors i que va existir fins l'any 1936. No cal dir l'interès que té aquesta documentació per estudiar les tensions socials i la problemàtica dels treballadors durant aquest període.

NOTES

1. Marc Torras, *Inventari dels fons del veguer i del batlle de Manresa*, dins "Inventaris i catàlegs de l'arxiu", núm. 1, Manresa 1993
2. Marc Torras, *Inventari del fons del veguer...*, pp. 50-52
3. Jesús Burgueño, *Transformacions territorials a Catalunya (segles XIX-XX)*, Pagès editors, Lleida, 2000, pp. 239-265
4. Publicació del Reial Decret 937/2003 de 18 de juliol de *Modernización de los archivos judiciales*.
5. Josep M. Gasol; Marc Torras, *Arxiu històric de la ciutat de Manresa*, dins "Guia dels arxius històrics de Catalunya" nº 4, Barcelona, 1990, p 82 on se'n dona la informació d'aquest ingrès: *A conseqüència d'un "expurgo", efectuat fa poc més de vint-i-cinc anys als arxius del Jutjat de la 1ª instància, el Degà del Col·legi d'Advocats assolí que li fos reservat un total de 747 lli-galls grossos de la secció "Civil", que el 1966 tingué entrada a l'AHCM. La documentació correspon als anys 1722-1913.*
6. Bibiana Palomar, Ramon Saball, *Definició i implantació del Sistema d'Arxius Judicials de Catalunya (SAJC)*, dins "Arxius", 43 (2005), pp. 3-6

Josep M. Masnou Pratdesaba

Arxiver i historiador